Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

22.6.2021

Ylitarkastaja Outi Leinonen, rajavartio-osasto
Lainsäädäntöneuvos Tiina Ferm, poliisiosasto

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 105/2021 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriön kirjallista täydentävää lausuntoa 21.6.2021 hallintovaliokunnan kokouksessa esiin tulleista asioita liittyen hallituksen esitykseen 105/2021 vp eduskunnalle tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta. Lausunto on valmisteltu sisäministeriön rajavartio-osastolla yhteistyössä ministeriön poliisiosaston kanssa.

Ahvenanmaa (huviveneet, resurssit, virka-apu)

Kuulemistilaisuudessa esitettiin kysymys Ahvenanmaan resurssien turvaamisesta. Sisäministeriö toteaa, että tartuntatautilain mukaisten terveysturvallisuustoimenpiteiden täytäntöönpano ja toteuttaminen on sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla. Sisäministeriö tai Rajavartiolaitos ei tässä vaiheessa, kun terveysviranomainen ei ole tarkemmin kuvannut, minkälaista virka-apua ehdotetun lainsäädännön täytäntöönpanoon mahdollisesti tarvittaisiin, pysty määrittelemään, kuinka paljon Rajavartiolaitoksen antamasta virka-avusta olisi mahdollista kohdentaa Ahvenanmaalle.

Rajavartiolaitoksessa on alustavasti arvioitu, että kaiken kaikkiaan sisärajavalvonnan päättyessä virka-apuun kyetään kohdentamaan noin puolet siitä henkilömäärästä, joka on tällä hetkellä sitoutunut sisärajavalvontaan. Aluksi tämä voisi olla noin 200 virkamiestä; virka-apuun käytettävissä oleva henkilömäärä riippuu ulkorajaliikenteen määrästä ja ulkorajaliikenteen kasvaessa virka-apuun kohdennettava henkilöstö vähenee. Henkilöt kohdennetaan terveysviranomaisen pyyntöjen ja riskiarvion perusteella eri alueille.

Terveystodistusten tarkastaminen vesiliikenteessä on mahdollista pistokoeluontoisesti yleisen vesiliikennevalvonnan yhteydessä. Myös riskiarvioon perustuva tapahtumiin tai paikkoihin kohdennettu valvonta on mahdollista. Vesialueella ei voida virka-apuna esimerkiksi varmistaa, että kaikkiin sisärajaliikenteessä kulkeviin huviveneisiin kohdistuisi terveysturvallisuuteen liittyvä tarkastus. Sisäministeriö katsoo, että myös

vesiliikenteessä velvoittavan maahantuloilmoituksen käyttöönotto Suomeen saapuville olisi mahdollistanut viranomaisen terveysturvallisuustoimien tehokkaamman täytäntöönpanon, koska tällöin terveysviranomainen olisi saanut tiedon henkilöistä, joihin toimenpiteitä on tarpeen kohdistaa.

Saamelaisten tunnistaminen

Saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen, että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa. Rajatarkastuksissa on pyritty kysymyksin selvittämään henkilön saamelaisuus, koska yksiselitteistä rekisteriä saamelaisista ei ole. Ruotsissa asuvien saamelaisten osalta tiedossa on kahden saamelaisyhteisön nimitiedot. Epäselvässä tilanlanteessa asiassa tehdään perustuslain 22 § huomioiden perusoikeusmyönteinen tulkinta.

Virka-avusta

Valiokunnan kokouksessa nousi esille 89 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa s. 60 oleva virka-avun ketjuttamista koskeva maininta: "Puolustusvoimien antamaa virka-avusta ei ehdoteta täydentävää säännöstä 89 a §:ään. Tähän saakka covid-19-epidemian aikana terveysviranomaisilla ei ole ollut tarvetta pyytää Puolustusvoimilta virka-apua, ei myöskään Suomeen saapuvien terveystarkastusten yhteydessä. Jos sellainen tarve tulisi, terveysviranomaiset voisivat pyytää virka-apua poliisilta tai Rajavartiolaitokselta, joka pyytäisi virka-apua Puolustusvoimilta. Tällöin ei syntyisi epäselvyyttä siitä, antaisiko Puolustusvoimat virka-apua de facto poliisille ja Rajavartiolaitokselle vai terveysviranomaiselle. Puolustusvoimat voivat antaa virka-apua suoraan poliisille tai Rajavartiolaitokselle erityislainsäädännön nojalla. Johtosuhteiden ja virka-avun ketjuttamisen kannalta oikeustila olisi näin ollen selkeä."

Sisäministeriö toteaa, että Puolustusvoimien virka-avusta poliisille säädetään puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980, jäljempänä virka-apulaki). Puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 2 §:ssä säädetään puolustusvoimien tehtävistä. Sen 1 momentin 2 kohdan mukaan Puolustusvoimien tehtävänä on muiden viranomaisten tukeminen, johon kuuluvat mm. virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi. Puolustusvoimista annetun lain 10 §:n mukaan Puolustusvoimat antaa virka-apua poliisille yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi siten kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980) säädetään.

Virka-apulaki sisältää säännökset Puolustusvoimien poliisille antaman virka-avun edellytyksistä sekä menettelystä. Virka-apulain 2 §:n mukaan virka-apua annetaan vain, milloin poliisiin voimavarat ovat riittämättömät tehtävän suorittamiseen tai milloin siihen tarvitaan poliisilta puuttuvaa erityishenkilöstöä tai -välineistöä. Virka-apulain 1 §:ssä säädetään niistä polisin tehtävistä, joihin Puolustusvoimien on annettava virka-apua.

Vaikka virka-apulaissa ei ole nimenomaisesti auki kirjoitettuna, että virka-apua voidaan antaa vain poliisille kuuluvien, sille säädettyjen tehtävien hoitamiseksi yksittäistapauksissa, on virka-avun saamisen yleisenä edellytyksenä pidetty vakiintuneesti sitä, että toimi tai tehtävä, jonka toteuttamiseksi virka-apua pyydetään, kuuluu sitä pyytävän viranomaisen tehtäväpiiriin. Virka-avun tulee lisäksi perustua nimenomaiseen säännökseen, ja sen antajan on pysyttävä oman toimivaltansa rajoissa toimiessaan virka-apuviranomaisena. Tartuntatautilaissa ei säädetä poliisille kuuluvista tehtävistä, vaan tartuntatautilaissa tarkoitetuissa tilanteissa poliisi toimii virka-apua antavana viranomaisena.

Puolustusvoimien virka-avussa Puolustusvoimat toimii poliisin lisäresurssina polisin ohjauksessa ja johdolla tilanteissa, joissa poliisin omat voimavarat ovat riittämättömät tai tehtävän suorittaminen vaatii sellaista erityishenkilöstöä tai -välineistöä, jota poliisilla ei itsellään ole. Virka-apusääntelyllä ei muuteta sitä yleistä periaatetta, että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten estäminen ovat ensisijaisesti poliisin tehtävä. Edellä mainitusta johtuen virka-apulaissa on katsottu tarpeelliseksi säätää niistä tilanteista ja poliisin tehtävistä, joissa poliisilla on oikeus virka-avun saamiseen Puolustusvoimilta. Perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistettu oikeusvaltioperiaate edellyttää julkisen vallan käytön perustumista lakiin.

Puolustusvoimien antamasta virka-avusta Rajavartiolaitokselle säädetään rajavartiolain (578/2005) 79 §:ssä. Rajavartiolaitoksella on sen mukaan oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna rajaturvallisuuden ylläpitoon kotimaassa liittyvän tehtävän sekä merenkulun turvatoimilaissa Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi tarpeellista kalustoa, henkilöstöä ja erityisasiantuntemusta, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta puolustusvoimille säädettyjen muiden tehtävien suorittamista.

Edellä selostettuun viitaten sisäministeriö toteaa, että esityksen sivulla 60 mainittu viranomaisten välisen virka-avun ketjuttaminen ei vaikuta oikeudellisesti perustellulta tai asianmukaiselta järjestelyltä.

Maahantulon edellytysten osalta sisäministeriö viittaa hallituksen esityksen 15/2021 vp yhteydessä annettuihin kirjallisiin selvityksiin, joissa maahantulon edellytyksiä on selvitetty.